

# SEZAI KARAKOÇ'UN DÜNYASINDA DÖRT YIKILIŞ, DÖRT YÜKSELİŞ

— TEMEL HAZIROĞLU —

Sezai Karakoç, daha çok şiirleriyle tanınsa da onun esas özelliği fikriyat ve düşünce konusundaki yazıları ile tutum ve davranışlarıdır. Bununla birlikte şaheser denebilecek birçok şiiri mevcuttur. Bunlar içinde bazıları; “Monna Rosa”, “Balkon”, “Hızır’la Kırk Saat”, “Taha’nın Kitabı”, “Gün Doğmadan”, “Çocuk”, “Masal”.

Sezai Karakoç’un bütün şiirleri, düşüncelerini dile getirdiği eserleri, bizler adına, hep sabah yıldızıyla konuşmadır. Taze sabahın habercisi, parlak ışığıyla gecenin karanlığını delen sabah yıldızı, nasıl karanlıkların şafakla birlikte aydınlığa dönüşeceğinin delili ise Sezai Karakoç’un eserlerinin de görevi budur: Bilinçlerdeki, zihinlerdeki, ruhlardaki karanlıkları aydınlığa kavuşturmak. Aslında insanlığın hayrına olacak her söz her eylem karanlıkları

delen bir ışıktır. Sezai Karakoç bunu bütün bir külliyatıyla ortaya koymuş, sabah yıldızı gibi aydınlığın, şafağın habercisi olma sorumluluğunu yerine getirmeye çalışmıştır, (Kirenci, 2021: 11).

Sezai Karakoç; ilişkilerin, kavramların, ideallerin, davaların ağırlığının azaldığı, anlamının eksildiği, fiyatının ucuzladığı, çürüme ve yozlaşmanın iyice yaygınlaştığı bir dünyada kendisi kalmış, dünya nimetleri ve statülerinden uzak durmuş, çağdaş bir derviş gibi yaşarken insanlığın ve dünyanın sorunlarına karşı bigâne kalmadan somut öneriler ileri sürmüş bilge bir kişidir. Neredeyse ömrünün her anını ulvi bir muştunun izini sürerek geçirmiş ve dirilişi bir şuur ve idrak olarak, bir hayat olarak dopdolu yaşamıştır. Ömrünü adadığı esaslı bir davası vardı ancak Sezai Karakoç diye bir davası yoktu. Eserlerinin sadece içerikleri değil başlıkları bile geliştirdiği fikriyatın kalitesini, ufkunu ve derinliğini yansıtabilecek düzeydedir.



Gönül hanemizde dokunduğu ve abat ettiği çok yer olan Sezai Karakoç'u iyi biliyoruz ve inancına ve mücadelesine şahidiz. Ardında, üstüne gölge düşmüş ne bir satır kelim ne yadırganacak bir davranış ne de küçücük de olsa bir ayıp bırakmadan tertemiz ve bilge bir Müslüman olarak gitti.

## BİLGELİK VE AHLAK

Karakoç, tarihsel bir olgu olan ve kendini tanımak ve akla uygun davranmak demek olan bilgeliği bütün boyutlarıyla yaşamıştır. Hakikat ve ahlak temelinden hareketle hayatı kuşatan bir bütünlük içinde söyledikleri ile yaptıklarını estetik ve uyumlu davranışlar geliştirerek pekiştirmiştir. Bütün bilgeliklerde olduğu gibi temel çerçeveyi ahlak üzerinden çizmiş ve bu suretle onda ahlak, eylemler hakkındaki yargılarda baskın bir yere sahip olmuştur.

Bilgelik; derin, kapsamlı ve bütünsel kavrayış sahipliğini gerekli kılar. Geliştirilen tutum ve davranışların genel ilkeler ve öze uyumu konusunda hassasiyet göstermeyi yaşamsal önemde görür. O yüzden de bilgeliğin teorik zemininin oluşmasında ve uygulama alanının denetlen-

mesinde belirleyici olan üç temel kurum, ahlak, din ve siyasetin (töre) özellikleri, bilgeliğin yapısını da biçimlendirir. Toplumsal düzenin merkezinde, bireylerarası ilişkileri düzenleyen ahlak vardır. Ahlakın temel değeriyse doğruluktur. Bir değer olarak doğruluk, ahlaki ilkeler doğrultusunda yaşamaktır. Bilge, kısaca açıkladığımız bu üç kurumun yapılarında içkin olan değerler ve ilkeler çerçevesinde, sorunları ele alır, onlar hakkında açıklamalar yapar ve çözümler geliştirir. İşte tam da bu noktada Sezai Karakoç, tutum ve davranışlarıyla ve tüm yaşantısıyla insanlığa bir örnek bilgelik sunmuştur.

Onun için bilgelik; geçmiş, mevcut ve gelecek çağlar ile referansları tam ve doğru olarak okuyabilmek ve yarınlar için gerekli değişimleri önceden, bütünüyle ve tahmini süreçleriyle birlikte görebilmek demektir. Bilgelik, zaten yaşamakta ve dönüşerek gelmekte olan değişimi anlayıp analiz ederek kavramak ve onu olması gereken şekilde ahlaki temelde yeniden yapılandırarak toplumun ve insanlığın ihtiyaçlarını karşılayacak boyuta getirip toplumsallaşmasını sağlamak demektir. Karakoç bütün bunları bize yaşayarak göstermiş ve güzel bir örneklik bırakarak dünyaya veda etmiştir.

Burada öncelikle düşüncelerini tarihi ve sosyolojik olarak geliştiren Sezai Karakoç'u tanımının ötesinde onun doğduğu ve yetiştiği atmosferi, etkilendiği olayları ve bütün bunların ışığında yaşadığı dönüşümleri hatırlamakta fayda var. Zira her usta biraz da doğup yaşadığı ve olgunlaştığı coğrafyanın çocuğudur ve o yüzden onun söylediklerini, içinde yaşadığı dönemin şartlarını da hesaba katarak bir bütün olarak ele alıp değerlendirmek ve ondaki etkisini görmek gerekir. Bu düşünceden hareketle Sezai Karakoç ve yaşadığı atmosferi ve onun ilk etkilendiği durumları analiz etmek yerinde olacaktır.

Bugüne kadar Sezai Karakoç ve onun ileri sürdüğü "diriliş düşüncesi" konusunda pek çok açılımlar yapılmıştır. Biz burada yeni bir yaklaşımla Sezai Karakoç'un düşünce dünyasını analiz edip kavramaya ve onun şekillenmesine etki eden faktörleri ortaya koymaya çalışacağız.

Bu doğrultuda yaşadığı çağı, yetiştiği atmosferi ve bunların ona etkisiyle geliştirdiği ve yarınlar için önemli bir ölçü olarak insanlığa sundu-



ğu “diriliş” fikriyatını tam olarak anlamak ve kavramak açısından Sezai Karakoç’u ve onun düşünce dünyasını “dört yıkılış ve dört yükseliş” üzerinden açıklamak mümkündür.

#### DÖRT YIKILIŞ

Sezai Karakoç’un, kendi düşünsel ve yaşamsal geçmişini içten, samimi ve çok açık bir yüreklilikle yazdığı hatıratının daha ilk bölümünde duygulu bir şekilde anlattığı doğuş hikâyesi ve dünyaya gözlerini açtığı Ergani şehrinin ondaki yansıması son derece anlamlıdır: “Bahsedeceğim şehir, coğrafyadaki ya da tarihteki şehir olduğu kadar, bizzat içinde yaşadığımız, dikeni ayağımıza batan, suları ve kuşlarını dinlemekle çocukluğunuzu bütünlediğiniz, kırmızı toprağın altın kokusunu ya da bakır yakıcılığını hissettiğiniz, belki de güneşi her yerdekenden daha parlak gibi gelen şehirdir. Sizinle birleşmiş, ruhunuza geçmiş, onunla özdeşleşmiş şehir. Siz onda doğdunuz belki. Ama o sizde hiç ölmeyecek gibi kat kat zihninize yerleşti, kalbinize sindi,” (Karakoç, 2022: 14). Ergani şehrini zihninde ve kalbinde bu kadar derin hissedilen Karakoç, annesinin deyişiyle “gülün ayında bir gün”de doğdu. Gülün yani Mayıs ayının eski adı, güllerin açıldığı ay anlamına geliyordu ve ne ilginçtir ki bu güller ona hayatının en derin anlamını öğretiyor ve kutlu görevler yüklüyordu. Zülküfül Dağı’nın eteğindeki o küçük kasabada, Mayıs ayı başlarında bir günde dünyaya gelen bu çocuk kendi anlatımıyla çağın yıkılışı, Osmanlı’nın yıkılışı, Ergani’nin yıkılışı ve ailenin yıkılışı olarak adlandırdığı dört yıkılışlığın içinde hayata merhaba demişti:

“Evet, dört yıkılışlık içinden geliyorum. Biri, Çağın yıkılışı. İki Dünya Savaşı’nın yıkıntıları arasında doğan bir kuşaktan. Görünüşte, bir sulh yılı, 1933 yılı, doğduğum yıl. Birinci Dünya Savaşı yaraları sarılmaya başlanmış. İkinci Dünya Savaşı da henüz ufukta görünmüyor. Ama bu, aldatici. Gerçekten, Birinci Dünya Savaşı henüz gitmemiş, İkinci Dünya Savaşı da ha geldi ha gelecek gibi bir yıl,” (Karakoç, 2022: 26).

“İkinci yıkım, daha önce anlattığım, ülkemizin, devletimizin, milletimizin, toplumumuzun yıkılışıydı. Çağın yıkılışı bu toplum yıkılışını da doğurmuştu. Çağın yepyeni olma iddiası gibi, yeni kurulan devlet de yepyeni olma iddiasında

**Yaşadığı çağı, yetiştiği atmosferi ve bunların ona etkisiyle geliştirdiği ve yarınlar için önemli bir ölçü olarak insanlığa sunduğu “diriliş” fikriyatını tam olarak anlamak ve kavramak açısından Sezai Karakoç’u ve onun düşünce dünyasını ‘dört yıkılış ve dört yükseliş’ üzerinden açıklamak mümkündür.**

idi. Toplumsa büyük bir kırımın ve yıkımdan kalma, kırık dökük, en ilkel şartlar içinde, imkânlar, daha doğrusu imkânsızlıklarla savaşıyordu,” (Karakoç, 2022: 27).

“Üçüncü yıkım, doğduğum şehrin, Ergani’nin yıkımıydı. Ergani, Çayönü arkeolojik kazılarının da ortaya koyduğu gibi, dünyanın en eski yerleşim yerlerinden biridir. Mezopotamya Medeniyetinin bütün verimiyle odaklaştığı bir yer... Daha çok Müslümanların yaşadığı anlaşılan bu şehir, Abbasiler devrinde ve hele hele Selçuklular döneminde tam Müslüman şehri kimliğini sürdürmüş, kesinleştirmiştir. Daha sonra Akkoyunluların, sonra da Osmanlıların şehri olan Ergani, zamanla, Kalenin hemen eteğine taşmış; böylece Kale mahallesi ve Ergani diye âdeta iki parçalı bir yapı göstermiştir. Meşrutiyetten sonra ise, o Ergani de terkedilmiş dağın eteğinde yeni Ergani doğmuştur. Bu, İstanbul’dan gelip Diyarbakır’a giden ana yolun üzerinde, yeni bir kasabadır. Eski Ergani tamamen terk edilmiş ve harabeye dönmüştür. Selçuklu Sultanı Alaattin’in yaptırdığı cami bile, otlatılan hayvanların barınağı olmuştur. Ben, bu yeni Ergani’de doğdum, o tarihte şehir Ergani’de değil. Çünkü: O şehirden eser kalmamıştı. Korkunç bir zeleyle yıkılıp yok olmuş, yerle bir olmuş bir şehir gibi... Bunun için, ben eski Ergani’de değil de yeni Ergani’de doğmayı “şehrin yıkılışlığı” içinde doğuş olarak niteliyorum,” (Karakoç, 2022: 27-28).

“Dördüncü yıkılışlıkla da biraz bu üç yıkılışlığının, çağ yıkılışlığının, ülke yıkılışlığının ve şehir yıkılışlığının sonucu olarak, birçok aile gibi, ailemizin geçirdiği krizlerle çalkaşıtı

**Karakoç, mevcut siyasi atmosferi derinliğine kavramış, yeni bir fikre ve umuda ihtiyaç olduğunu görmüş ve bunu geliştirmenin yollarını aramıştır. Üstelik bu fikriyatın yeni kuşağa hitap edebilecek şekilde yeni bir dil ve üslupla olması gerektiğinin farkına varmıştır.**

anlatmak istiyorum... Ailemiz de Birinci Dünya Savaşı sarsıntısı, Şeyh Sait olayının bölgede doğurduğu ekonomik yıkımdan payını almıştır," (Karakoç, 2022: 28-29).

Karakoç, bu dört yıkılmışlık içinde doğup yaşarken aynı zamanda o dönemin siyasi, ekonomik ve toplumsal etkilerinden de nasibini almıştır: "Çocukluk yıllarım, cumhuriyet devrimlerinin en koyu yılları. Bu bakımdan öyle dini hareketler ya da kişilikler pek görülüyordu. O zamanki her kasabada olduğu gibi kasabamızda da bir halkevi yapıldı. Ve bu halkevinde daha çok memur aileler için müsamereler tertiplendi. Halkın bir kesimi de bu gecelere katılabildi. Geri kalan ve hele çocuklar, bekçi ve jandarmalarca kovalanırdı," (Karakoç, 2022: 41). İşte bu dört yıkılmışlık ve çocuklukta yaşadığı atmosfer onu âdeta bilemiş ve onun büyük bir psikolojik özgüvenle kendine gelip yükselişe geçmesine imkân vermiştir.

#### **DÖRT YÜKSELİŞ**

Sezai Karakoç'un hatıralarını anlattığı ve kendini son derece düşündüren bu dört yıkılmışlığa karşılık âdeta onu yeniden diriltip kendine getiren ve pozitif olarak etkileyen dört yükselişten de bahsetmek yerinde olacaktır. Karakoç, sanki dört yıkılmışlığı dört yükselişle aşmış ve çağın bilgisi konumuna gelmiştir: Zülküfül Dağı ile Nebi Makamının mistikliği ve azameti, Maraş'ın kurtuluş esinlemesi, Büyük Doğu özgüveni ve Diriliş düşüncesinin doğumu.

Birinci yükseliş: Zülküfül Dağı sadece Erganililer için değil Sezai Karakoç için de büyük bir anlam ifade ediyordu. Mistik bir bağla irtibat

kurduğu o Zülküfül Nebi Makamı ve o dağ onun düşünce dünyasının, tutum ve davranışlarının ilham kaynağı âdeta bir simgesi gibi olmuştu: "Evet, doğduğum şehir Ergani, doğmadığım şehir, yine Ergani. Çünkü asıl Ergani, binlerce yıllık şehir, benim doğduğum zamandan önce terk edilmiş. Devlet zorlamış buna Erganilileri. Emniyet sebebiyle olsa gerek... Eski Ergani, bugünkü gibi, Dağın eteğinde değil, sırtında idi denilebilir. Daha eskisi de kale içinde ve dağın tepesinde. Kale içi, daha sonra sırta ve yamaçlara inen Ergani'nin bir parçası olmuş. Dağ dağ diyorsam, yüksek ve büyük bir dağ olarak düşünülmemeli, ama biz Erganililer için o (Zülküfül dağı) güzel, muhteşem ve alımlı bir dağdır. Mistik bir bağ vardır dağla aramızda. Arafat Dağı'nın, Tur-i Sina'nın bir örneği gibidir kasabamızda... Dağın tepesi iki parçadır ve bu iki parçanın arasında Zülküfül Peygamberin (Kur'an-ı Kerim'de Zülkifl olarak geçer) Makamı vardır. Halk arasında Zülküfül Peygamberin askerleriyle gelip bu dağda çarpıştığı ve bu dağda şehit düştüğü söylentisi yaygındır," (Karakoç, 2022: 30-31).

İkinci yükseliş: Karakoç'un, ilkokulu Ergani'de bitirip ortaokul için Maraş'a gittiğinde yaşadığı iç alem değişikliği son derece manidardı: "Maraş, çocuk yüreğimin ateş aldığı yer. Belki ondan önce rüya alemi gibi bir iç dünyanın sahibiydim. Derinliğe aday bir dünya. Bu, Maraş'ta alev aldı denebilir. Uzunluk Hamamı ve yanbaşındaki acemice anıttan Sütçü İmamın, çarşafı kadınlarımıza sarkıntılık etmek isteyen Fransız askerlerine ateş etmesinin birkaç çizgiyle canlandırılışı, Kalede sallanan bayrağın hikâyesi, Maraş'ın kurtuluş hikâyesi, âdeta her an canlı bir hatıra olarak, hüznü dolu gönlümüze bir avuç umut ve hareket tohumu saçan ilahi bir lütuf rüzgarı oluyordu," (Karakoç, 2022: 167).

Üçüncü yükseliş: Maraş'ın kurtuluş hikâyesinden bu kadar etkilenen Sezai Karakoç, yine çok etkilendiği bir başka noktayı, Necip Fazıl'ın *Büyük Doğu* dergisi ile karşılaştığı anı ve o ana ilişkin duygularını ve sıkıntılara karşı nasıl şerbetlendiğini şöyle anlatıyor: "Bir arkadaşım, dayısında bulunan Büyük Doğu ciltlerini getirdi. Onları da gözden geçirdim. O güne ka-

dar, İslâm, içimizde sakladığımız bir inanç idi. Kimselere pek açılmıyorduk. Yasak, mazlum ve mağdur bir düşünce gibiydi ruhumuzda. Ama işte, görmüştük, İstanbul'da çıkan bir dergide onu çağdaş üslupla savunan bir kalem vardı. İslâm'ın yükselen yeni, canlı sesiydi bu. Bu, benim için büyük bir mutluluk olmuştu. Çünkü: Bir umut doğmuştu. Bütün sıkıntıları göğüsleyebilirdim," (Karakoç, 2022: 182).

Dördüncü yükseliş: İşte bu ilhamlarla kavileşen ve psikolojik özgüven kazanan Sezai Karakoç oluşturduğu yeni fikriyatla, "diriliş düşüncesi"ni gündeme getirmiş ve umudu derin anlamıyla kuşanıp insanlara sunmuştur: "Ancak yine de umutsuzluğun bu kadar koyulaştığı, yoğunlaştığı bir durumda belki de en büyük umut gizlidir. Bir şey haddini aşarsa zıddına inkılap eder. Had, çoktan aşılmış durumda. İslâm'ın tekrar tazelenmiş bir şekilde geri dönmesi için belki böyle bir uzaklaşış, bir kopuş, bir kaybediş gerekliydi. Şimdi, belli çevrelerce de olsa, kaybettiğimizin değerini, neden mahrum olduğumuzu daha iyi anlıyoruz. Mademki kötülük iyiyi toptan ve kökten yok edemedi, edemeyecektir de. İyinin geri gelmesi için umutlu olmak, üstümüze düşen bir borçtur," (Karakoç, 1996: 129). O, büyük bir emek vererek geliştirdiği İslâm düşüncesinin son versiyonu "diriliş" fikriyatını sürekli tazeliyip sistematik bir bütünlük haline getirmeye ve gençlere, aydınlara ve topluma aktarmaya çalışmıştır. Âdeta bir bilge düşünür, bir kutup yıldızı, bir sabah yıldızı gibi sadece İslâm ülkelere değil tüm insanlığı aydınlatmaya ve onlara yön göstermeye gayret etmiştir.

## DIRİLİŞ DÜŞÜNCESİNİN DOĞUŞU

Sezai Karakoç'un hatıratında anlattığı "diriliş" düşüncesinin doğuş hikâyesi bilgeliği ve öncülüğü yönünden son derece ufuk açıcıdır: "Siyasi hayatın bulanması, kavgaya dönüşmesi ve kavganın kızışması, artık Türkiye'nin nereye doğru gittiğini belli etmişti... İşte bu havada, ben kısa vadeli çalışmaların, muhalefete ve komünistlere çatmakla yetinmenin fazla bir fayda vermeyeceğini düşünerek bir düşünce ve edebiyat dergisiyle yeni bir hareketin başlatılması gerektiği fikrine vardım. Yeni bir nesil gelmişti. Ortam otuz yıl öncesine göre çok değişmişti. Düşünüşte bir tazelenmeye ve yenilenmeye ihtiyaç vardı.

Yeni bir dil ve üslup gerekiyordu. Bir süredir daldığım metafizik düşünceler de kendini ifade için beni zorluyordu. Bu fevkalade şartlar içinde doğdu *Diriliş*. İlk anda ismi yadırgandı. Hortlama gibi dehşet duyanlar oluyordu ismi duyunca. Ya da sanki yalnız amentüde bir unsur olarak düşünülebilir gibi geliyordu onlara. Mecazi anlamda, tarihi anlamda diriliş düşüncemiyorlardı. "Basubadelmev'tin karşılığı olarak "diriliş"i bulmuştum, "ölümden sonra dirilme" anlamına. Tabii ki, sadece metafizik anlamda değil, tarihi sosyolojik anlamda da kullanıyordum," (Karakoç, 2022b: 151).

Karakoç, mevcut siyasi atmosferi derinliğine kavramış, yeni bir fikre ve umuda ihtiyaç olduğunu görmüş ve bunu geliştirmenin yollarını aramıştır. Üstelik bu fikriyatın yeni kuşağa hitap edebilecek şekilde yeni bir dil ve üslupla olması gerektiğinin farkına varmıştır. İşte bütün bunların ışığında kendine has, özgün, kuşatıcı, bütüncül, tarihi ve sosyolojik dinamikleri içinde barındıran ve o ölçüde arı duru olan "diriliş" doğmuştur.

Velhasıl her insan gibi her bilge de bir anlamda yaşadığı coğrafyanın ve kültürün çocuğudur. Bu çerçevede bilge düşünür Sezai Karakoç'un düşünce dünyası da böyle bir etkileniş ve oluşumla açığa çıkmıştır. Nitekim Karakoç, yaşadığı dört yıkılışla bilenmiş ve olgunlaşmış, akabinde büyük bir duyarlılıkla etrafında keşfettiği ve ilham aldığı dört yükselişle kendi sağlam düşünce dünyasını kurmuş ve geliştirmiştir. Ve böylelikle diriliş doğmuştur.

Kim bilir, belki de Sezai Karakoç'ta gördüğümüz bu "dört yıkılış ve dört yükseliş" etkisi, sayıları ve yerleri değişmekle birlikte her birimizin düşünce dünyasını oluşturan ve geliştiren bir metafor olarak hayatımızın önemli bir yerinde durmaktadır.

## KAYNAKÇA

- Karakoç, S. (1996). *Yapı Taşları ve Kaderimizin Çağrısı I*. İstanbul: Diriliş Yayınları.
- Karakoç, S. (2022). *Hatıralar I*. İstanbul: Diriliş Yayınları.
- Karakoç, S. (2022b). *Hatıralar II*. İstanbul: Diriliş Yayınları.
- Kirenci, M. (2021). *Sabah Yıldızı*. İstanbul: Büyüyenay Yayınları.